

แนวทางส่งเสริมและการกำกับดูแลร่วมกันด้านการปฏิบัติงาน
และการนำเสนอของสื่อในประเด็นอ่อนไหวเกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศ
Guidelines for the Promotion and Co-regulation of Media Operation
and Presentation on Sensitive Issues related to Gender Diversity

สันตต์ ทองรินทร์ (Santat Thongrin)¹

ศิริวรรณ อนันต์โท (Siriwan Anantho)²

สุภาภรณ์ ศรีดี (Supaporn Sridee)³

วิทยาธร ท่อแก้ว (Wittayathorn Torkaew)⁴

สาธิตา วิมลคุณารักษ์ (Sathita Wimolkunarak)⁵

วิวิธ วงศ์ทิพย์ (Wiwit Wongtip)⁶

ธีรเดช มโนลีหกุล (Theeradej Manoleehakul)⁷

วิศนันท์ อูปรมัย (Visanan Opparamai)⁸

ทิพย์นภา หวนสุริยา (Tipnapa Huansuriya)⁹

พีรพงศ์ จงไพศาลสกุล (Peerapong Chongpaisansakul)¹⁰

Received: September 6, 2023

Revised: December 1, 2023

Accepted: December 7, 2023

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางส่งเสริมและกำกับดูแลร่วมกันด้านการปฏิบัติงานและการนำเสนอของสื่อในประเด็นอ่อนไหวเกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศในประเทศไทย โดยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสัมภาษณ์กลุ่ม ผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นผู้เชี่ยวชาญในอุตสาหกรรมโทรทัศน์ของประเทศไทย แกนนำผู้มีความหลากหลายทางเพศ นักกฎหมาย นักสื่อสารมวลชน ผู้ผลิตรายการ นักวิชาการด้านจิตวิทยา ตัวแทนผู้ชม จำนวน 15 คน การสัมภาษณ์กลุ่มย่อย จำนวน 30 คน คัดเลือกโดยวิธีการเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างและแบบสัมภาษณ์กลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการเชิงอุปนัย

ผลการวิจัยพบว่า การนำเสนอภาพและเนื้อหาเกี่ยวกับ LGBTQ+ ควรทำความเข้าใจเกี่ยวกับลักษณะทางเพศเป็นพื้นฐานก่อนการนำเสนอ มีการนำเสนอในลักษณะที่เป็น “ปกติ” ตามบริบททางสังคม ปราศจากอคติ เน้นความสามารถและศักยภาพ การเป็น “ตัวแบบที่ดี” เพื่อให้เกิดการรับรู้ของความสำเร็จมากกว่าการตอกย้ำ

¹⁻⁴ สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

School of Communication Arts, Sukhothai Thammathirat Open University

⁵⁻⁷ สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

School of Law, Sukhothai Thammathirat Open University

⁸ สาขาวิชาวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

School of Management Science, Sukhothai Thammathirat Open University

⁹ คณะจิตวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Faculty of Psychology, Chulalongkorn University

¹⁰ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

Faculty of Law, Ramkhamhaeng University

สร้างภาพจำ ควรใช้ภาษาที่สร้างความเข้าใจ ควรเสนอภาพและเนื้อหาในเชิงสร้างสรรค์มากกว่า การคำนึงถึงการหวังผลในเชิงพาณิชย์

สำหรับแนวทางการกำกับดูแลเนื้อหารายการเกี่ยวกับ LGBTIQ+ ควรใช้หลักการกำกับดูแลรายการ เช่นเดียวกับรายการโดยทั่วไป รวมถึงหลักการเคารพสิทธิมนุษยชน ความเสมอภาค ไม่ละเมิดศักดิ์ศรี ควรใช้แนวคิดของการ “ส่งเสริม” มากกว่าการ “กดทับ” โดยใช้วิธีการกำกับดูแลกันเอง หรือการกำกับดูแลร่วมกัน และควรจัดทำ “คู่มือ” การกำกับดูแลให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

คำสำคัญ: แนวทางส่งเสริมการกำกับดูแล, การนำเสนอของสื่อ, ความหลากหลายทางเพศ

Abstract

The purpose of this study was to explore the support guidelines for regulating media operations and reporting on sensitive LGBTIQ+ issues in Thailand. This research was qualitatively conducted using in-depth and focus-group interviews. Forty-five research participants included television industries experts, LGBTIQ+ key informants, lawyers, journalists, television program producers, psychologists, and LGBTIQ+ content audience representatives. Fifteen participants for in-depth interviews were recruited through a purposive sampling method, and thirty participants for focus-group interviews were recruited using a snowball sampling method. The research tools were semi-structured interview and focus-group interview questions. The data were analyzed inductively.

The study revealed two main findings. First, in reporting LGBTIQ+ content, knowledge and understanding of gender should be earlier addressed, and LGBTIQ+ issues should be presented normally and appropriately for social contexts through appropriate, bias-free style so that audiences perceive LGBTIQ+ content positively as role models with capacity, rather than LGBTIQ+ with negative image. Also, content and language used for LGBTIQ+ should create empathy. Media entrepreneurs should consider their roles and ethics, reporting the content creatively rather than taking advantage of LGBTIQ+ content.

Second, the regulatory guidelines for LGBTIQ+ content should apply the same rules used in general content, where human rights, equality, respect, support, not suppression, should be recognized. Media with self-regulation and regulatory guidelines should be provided for the same standard of practices.

Keywords: Guidelines for the Promotion and Co-regulation, Media Operation and Presentation, LGBTIQ+

บทนำ

หลังจากการประกาศปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) ในปี พ.ศ. 2491 ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกได้นำปฏิญญาดังกล่าวมาใช้เป็นแนวทางในการประกันสิทธิเสรีภาพของบุคคลอย่างเท่าเทียมกัน อย่างไรก็ตาม ในสถานภาพของกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศนั้นดูเหมือนว่า คนกลุ่มนี้ในหลาย ๆ ประเทศยังคงได้รับการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมและยังคงถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนอยู่ สำหรับประเทศไทยนั้น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 27 บัญญัติ

ว่า “บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายมีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน...” และพระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ. 2558 ก็มีสาระสำคัญในส่วนหนึ่งที่ห้ามการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศได้บัญญัติความหมายของการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศว่าหมายถึง “...การกระทำหรือไม่กระทำการใดอันเป็นการแบ่งแยกกีดกัน หรือจำกัดสิทธิประโยชน์ใด ๆ ไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อมโดยปราศจากความชอบธรรม เพราะเหตุที่บุคคลนั้นเป็นเพศชายหรือเพศหญิง หรือมีการแสดงออกที่แตกต่างจากเพศโดยกำเนิด...” แต่ในความเป็นจริงแล้ว ยังมีคนอีกหลายกลุ่มที่ยังไม่ได้รับการคุ้มครองตามเจตนารมณ์ของกฎหมายทั้งในระดับชาติและระดับสากลในมิติใดมิติหนึ่ง รวมทั้งกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศด้วยเช่นกัน

บุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ (LGBTIQ+) เป็นกลุ่มอัตลักษณ์ทางเพศภาวะที่สื่อให้ความสนใจเป็นประจำแต่บ่อยครั้งที่สื่อนำเสนอข่าวของกลุ่มคนหลากหลายทางเพศอย่างมีอคติ มีการตั้งชื่อเรียกตีตราว่าเป็นบุคคลที่มีพฤติกรรมแปลกประหลาด การใช้ภาพเหมารวมว่าเป็นกลุ่มผิดปกติ นิยมแก้ปัญหาดด้วยความรุนแรงทางอารมณ์ อคติเหล่านี้ก่อให้เกิดข่าวในเชิงล้อเลียน สร้างภาพลบ และถูกผลิตซ้ำจนกระทบสิทธิมนุษยชนของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ ซึ่งแนวคิดที่สองนี้ สอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับพหุนิยมทางเพศที่มีความเชื่อหลักอยู่ที่ว่า บุคคลมีสิทธิและเสรีภาพที่จะเลือกสถานภาพทางเพศของตน ดังนั้น หากมองด้านความยุติธรรมทางสังคม พหุนิยมทางเพศสามารถนำมาใช้เพื่ออธิบายถึงสิทธิของบุคคลในการแสดงออกผ่านสื่อได้อย่างเท่าเทียมกับชายจริงหญิงแท้ และควรได้รับการนำเสนอภาพตัวแทนอย่างเป็นกลางไม่ลำเอียง รวมไปถึงการได้รับการปกป้องส่งเสริมอย่างเท่าเทียมกัน ไม่นำเสนอข้อมูลข่าวสารแบบตีตราโดยการกล่าวถึงเพศสถานะและเพศวิถีที่แตกต่าง เพื่อเชื่อมโยงกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งโดยตั้งใจในทางลบ ก็ถือได้ว่าสื่อได้ทำหน้าที่ของตนอย่างถูกต้องภายใต้มาตรฐานจริยธรรมที่ควรจะเป็น อย่างไรก็ตาม มีการศึกษาพบว่า ผู้มีความหลากหลายทางเพศบางส่วนยังขาดพื้นที่ในสื่อหรือถูกละเลยจากการนำเสนอของสื่อ หรือมีการนำเสนอภาพลักษณ์ของผู้มีความหลากหลายทางเพศเพียงบางลักษณะและสื่อมวลชนบางส่วนนำเสนอข้อมูลข่าวสารที่ส่งผลให้เกิดการสร้างความเกลียดชังและความไม่เท่าเทียมกันระหว่างเพศ แม้แต่ในกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศด้วยตนเอง จนถึงระดับการนำเสนอที่ขัดต่อจริยธรรมตามข้อบังคับว่าด้วยจริยธรรมของวิชาชีพสื่อในบางครั้ง (กังวาล พองแก้ว และคณะ, 2560)

สื่อมวลชนมีบทบาทสำคัญอย่างมากในการนำเสนอภาพตัวแทน (representation) ของผู้มีความหลากหลายทางเพศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อโทรทัศน์ซึ่งเป็นสื่อมวลชนที่มีศักยภาพในการส่งผ่านเนื้อหาให้แก่ผู้ชมทุกเพศทุกวัยจำนวนมากได้อย่างไร้ขอบเขตจำกัด บทบาทของสื่อโทรทัศน์ในอดีตจนปัจจุบันจึงส่งผลทั้งเชิงบวกและเชิงลบต่อค่านิยม ทศนคติและพฤติกรรมของคนในสังคมได้ ในมุมมองของนักคิด นักทฤษฎีด้านสื่อมวลชนในอดีตที่คิดว่าสื่อเป็นแรงขับเคลื่อนที่ทรงพลังในสังคมที่สามารถล้มล้างปัทสนาและค่านิยมที่สำคัญของสังคมได้ สื่อจึงเป็นสิ่งที่คุกคามระเบียบของสังคม และควรอยู่ภายใต้การควบคุมของผู้มีอำนาจเพื่อลดอิทธิพลจากการคุกคามของสื่อต่อสังคมลง แม้ว่าแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับอิทธิพลของสื่อจะมีวิวัฒนาการมาหลายทศวรรษ จนเกิดความเปลี่ยนแปลงในแนวคิดและมุมมองจากเดิม ซึ่งอาจเป็นผลจากวิวัฒนาการของเทคโนโลยีและพฤติกรรมผู้บริโภคที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้บทบาทของสื่อที่มีต่อผู้บริโภคข้อมูลข่าวสารถูกปรับเปลี่ยนไปบ้าง จากที่เคยมีความสามารถในการสร้างอิทธิพลโดยตรงต่อความรู้สึกนึกคิดของประชาชนส่วนใหญ่และทำให้เกิดผลกระทบทางลบในระยะยาวหลายประการ ก่อให้เกิดปัญหาสังคมในภาพกว้างได้ ก็อาจสร้างผลกระทบในขอบเขตที่จำกัดลง เพราะผู้บริโภคมีโอกาสรับรู้สื่อทางเลือกมากขึ้น เช่น การเกิดขึ้นของสื่อสังคมออนไลน์หรือโซเชียลมีเดียทำให้ผู้บริโภคสื่อสามารถใช้วิจารณญาณและเปรียบเทียบเนื้อหาข้อเท็จจริงที่ได้รับมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม ก็ยังปฏิเสธไม่ได้ว่าสื่อมวลชนยังมีบทบาทสำคัญในการสร้างภาพจำและสร้างค่านิยมและประสบการณ์ในระดับปัจเจกชนและสังคมในวงกว้างได้ทั้งเชิงบวกและเชิงลบ และในปัจจุบันก็ยังพบว่าการดำเนินงานของสื่อหรือผู้ประกอบการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ยังมีการกระทำที่ไม่ถูกต้องไม่เหมาะสม การละเมิดสิทธิมนุษยชน การละเมิดสิทธิสตรี เด็ก และเยาวชนจากการนำเสนอเนื้อหาละครข่าวหรือรายการอื่น ๆ อยู่เสมอ ส่วนประเด็นความหลากหลายทางเพศ ก็ยังคงมีการนำเสนอภาพตัวแทนซึ่งรวมถึงการละเมิด การล้อเลียน การตีตรา การเหมารวม ฯลฯ รวมทั้งประเด็นที่เกี่ยวข้องและกระทบต่อความเหมาะสมต่อสังคมวัฒนธรรมไทย

ปัญหาที่เกิดจากการปฏิบัติงานและการนำเสนอเนื้อหาของสื่อ แม้ว่าจะมีหน่วยงานกำกับดูแลหรือมีกรอบกฎหมายกำหนดไว้ชัดเจน แต่เนื้อหาบางประเด็นที่ถูกนำเสนอก็มีความอ่อนไหวและไม่ควรกำกับดูแลโดยการบังคับใช้กฎหมายที่เคร่งครัด แต่ควรให้สื่อมวลชนรับผิดชอบในการทำหน้าที่ของตนเอง โดยคำนึงถึงหลักว่าด้วยคุณธรรม จริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาและยกระดับวิชาชีพสื่อในระยะยาว ซึ่งสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับการประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียงวิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ พ.ศ. 2553 และที่แก้ไขเพิ่มเติม มาตรา 27 (18) และพระราชบัญญัติการประกอบกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ พ.ศ. 2551 มาตรา 39 กำหนดเป็นหลักการให้คณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) ดำเนินการส่งเสริมการรวมกลุ่มของผู้รับใบอนุญาต ผู้ผลิตรายการและผู้ประกอบวิชาชีพสื่อมวลชนที่เกี่ยวข้องกับกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ เป็นองค์กรในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อทำหน้าที่จัดทำมาตรฐานทางจริยธรรมของการประกอบอาชีพหรือวิชาชีพและควบคุมการประกอบอาชีพหรือวิชาชีพกันเองภายใต้มาตรฐานทางจริยธรรม โดยต้องคำนึงถึงการคุ้มครองการได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารสาธารณะของประชาชน และการคุ้มครองผู้บริโภค จากการประกอบกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ รวมทั้งการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ประกอบอาชีพและวิชาชีพขององค์กร โดยให้จัดตั้งคณะกรรมการควบคุมจริยธรรมขึ้นโดยมีองค์กรประกอบและให้คำนึงถึงสัดส่วนที่เหมาะสมระหว่างผู้ประกอบอาชีพและวิชาชีพ นักวิชาการ และผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

เพื่อให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย และสถานการณ์การนำเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวกับบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศให้เกิดกระบวนการด้านการส่งเสริมการดำเนินงานขององค์กรวิชาชีพซึ่งทำหน้าที่จัดทำมาตรฐานทางจริยธรรมของการประกอบอาชีพหรือวิชาชีพตามกฎหมายว่าด้วยการประกอบกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ มาตรฐานทางจริยธรรมและวิชาชีพสื่อมวลชน โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาแนวทางส่งเสริมและกำกับดูแลร่วมกันด้านการปฏิบัติงานและการนำเสนอของสื่อในประเด็นอ่อนไหวเกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศในประเทศไทย เพื่อนำไปสู่การพัฒนาแนวทางส่งเสริมและกำกับดูแลด้านการปฏิบัติงาน และการนำเสนอของสื่อในประเด็นอ่อนไหวเกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศอย่างเหมาะสมต่อไป

การทบทวนวรรณกรรม

มุมมองด้านการนำเสนอของสื่อในประเด็นอ่อนไหวเกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศมีการกล่าวถึงกรอบแนวคิดและทฤษฎีด้านการสร้างภาพตัวแทน (theory of representation) แนวคิดเกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศ (gender pluralism theory) รวมทั้งแนวคิดและหลักการส่งเสริมและกำกับดูแลสื่อ (media regulation) ทั้งในมุมมองส่งเสริมและมุมมองการกำกับดูแล ซึ่งประกอบไปด้วยการกำกับดูแลตนเอง (self regulation) และการกำกับดูแลร่วมกัน (co-regulation)

การสร้างภาพตัวแทนผ่านสื่อ (media representation) เป็นวิธีการที่สื่อแสดงให้เห็นถึงกลุ่มชุมชน ประสพการณ์ ความคิดหรือหัวข้อเฉพาะจากมุมมองเชิงอุดมการณ์หรือคุณค่าเฉพาะของกลุ่มนั้น ทฤษฎีการสร้างภาพตัวแทน (theory of representation) มุ่งเน้นทำความเข้าใจเทคนิคสำคัญของสื่อในการคัดเลือกเพื่อนำเสนอคุณสมบัติบางอย่างของวัตถุหรือบุคคลที่เด่นชัดเข้าใจง่าย เป็นที่รับรู้กันทั่วไป ซึ่งกระบวนการดังกล่าวเป็นการลดทอนความซับซ้อน ในขณะเดียวกันก็เน้นความเด่นชัดของอัตลักษณ์ในวัตถุ หรืออัตบุคคลลงไปให้เหลือเพียงไม่กี่อย่างเท่านั้น โดยกาญจนา แก้วเทพ (2549) อธิบายว่า ภาพเหมารวมต่าง ๆ ที่ปรากฏในสังคมมักถูกประกอบสร้างขึ้นและแปรเปลี่ยนไปตามโครงสร้างอำนาจของกลุ่มคนที่ประกอบสร้างภาพเหมารวมเหล่านั้น ดังนั้น การประกอบสร้างภาพเหมารวมของสื่อต่อกลุ่มคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งจึงเป็นการประกอบสร้างภาพแบบฉบับตายตัวของคนกลุ่มนั้นทั้งหมดให้กลายเป็นอื่น (other) ที่ต่างไปจากพวกเรา (us) หากแต่ทว่ายังแฝงความ “ด้อยกว่า” (inferiority) เอาไว้ด้วย ดังนั้น สื่อมวลชนในฐานะผู้ประกอบสร้างภาพตัวแทนจึงอยู่ในสถานะของผู้มีอำนาจเหนือกลุ่มที่ถูกทำให้กลายเป็นอื่นนั่นเอง

การเลือกเรื่องหรือประเด็นในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารและการกำหนดกรอบของเรื่องราวที่นำเสนอของสื่อจึงมีความสำคัญเป็นอย่างมาก เนื่องจากเรื่องใดที่สื่อนำมาเผยแพร่บ่อยมีน้ำหนัก และอาจกลายเป็นประเด็นสาธารณะ เป็นวาระทางสังคมได้ ดังนั้นการกำหนดวาระของสื่อจึงมีอิทธิพลต่อการรับรู้ ทศนคติ และการปฏิบัติของผู้รับสารต่อกลุ่มบุคคลที่สื่อกล่าวถึงอย่างหลีกเลี่ยงได้ยาก (McCombs & Shaw, 1972)

จากแนวคิดเรื่องการนำเสนอภาพตัวแทนผ่านสื่อที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่าการนำเสนอภาพตัวแทนผ่านสื่อเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการสร้างความเข้าใจทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับผู้คน สถานที่ และกลุ่มคน รวมทั้งกลุ่มหญิงรักหญิง (lesbian) ชายรักชาย (gay) บุคคลรักสองเพศ (bisexual) บุคคลข้ามเพศ (transgender) บุคคลไม่นิยามเพศ (queer) หรือกลุ่มอัตลักษณ์อื่นที่ไม่เกี่ยวกับเพศ “ความหลากหลายทางเพศ” ยังเป็นประเด็นที่มีการถกเถียงในเชิงแนวคิดทฤษฎีจากสฤลความคิดต่าง ๆ ในสังคมตะวันตก ซึ่งแบ่งออกเป็นสองขั้วใหญ่ ๆ สองขั้วระหว่างขั้วที่เชื่อในระบบสองเพศหรือความเป็นเพศตามธรรมชาติที่มีเพียงเพศชายและเพศหญิงเท่านั้น และจะปฏิเสธหรือตำหนิการแสดงอัตลักษณ์/พฤติกรรมทางเพศที่ไม่ตรงกับเพศตามธรรมชาติ กับขั้วที่เชื่อว่ามนุษย์สามารถแสดงพฤติกรรม อารมณ์ความรู้สึกและอัตลักษณ์ทางเพศได้หลากหลาย โดยไม่จำเป็นต้องผูกติดอยู่กับเพศตามธรรมชาติหรือเพศสรีระแต่อย่างใด (นฤพนธ์ ดั่งวิเศษ, 2560) ดังนั้นผู้บริโภคสื่อจึงควรมีความตระหนัก และรู้เท่าทันภาพที่ถูกนำเสนอผ่านสื่อว่าเป็นกระบวนการที่ผ่านขั้นตอนต่าง ๆ มาแล้ว และมีใช้สิ่งที่สะท้อนความเป็นจริงของสังคมร้อยเปอร์เซ็นต์ นอกจากนั้นสื่อต่าง ๆ ก็มีอำนาจในการทำหน้าที่เป็นตัวกลางโดยผ่านกระบวนการคัดสรรประกอบสร้าง และการผูกมัดกับความหมายของสิ่งที่นำเสนอไปยังผู้ชม/ผู้ฟัง ในกรณีที่บริษัทสื่อไม่ขึ้นอยู่กักรัฐเช่นเดียวกับในประเทศตะวันตกส่วนใหญ่อุดมการณ์ (ideology) ของเจ้าของสื่อจึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง เมื่อองค์กรสื่อมีอำนาจมากขึ้นครอบคลุมสื่อประเภทต่าง ๆ มากขึ้น อุดมการณ์ของเจ้าของก็มีอิทธิพลมากขึ้น

ในส่วนของการประกอบกิจการสื่อ การปฏิบัติงาน/การประกอบอาชีพเกี่ยวกับสื่อ แม้กระทั่งในระดับของการกำกับดูแลสื่อ ยังมีแนวคิดที่สำคัญซึ่งไม่ควรถูกละเลย คือ หลักการพหุนิยมของสื่อ (media pluralism) Leuven (2009) ได้สรุปว่า ‘พหุนิยมของสื่อ’ นั้น ครอบคลุมขอบเขตอันกว้างขวางของค่านิยมเชิงสังคม การเมือง และวัฒนธรรมรวมถึงความคิดเห็นต่อข้อมูลและผลประโยชน์ต่าง ๆ ที่นำเสนอหรือแสดงออกผ่านสื่อ

ส่วนแนวทางการกำกับดูแลสื่อ นั้น พนา ทองมีอาคม (2561) กล่าวว่า การกำกับดูแลสภาพตลาดโดยรวมสามารถอธิบายได้เป็นหลายลักษณะ คือ ตลาดหรืออุตสาหกรรมที่ไม่มีการกำกับดูแล การกำกับดูแลกันเอง การกำกับดูแลร่วมกัน และการกำกับดูแลโดยกฎหมาย สามารถอธิบายได้ดังนี้

1. ตลาดหรืออุตสาหกรรมที่ไม่มีการกำกับ (No Regulation) หมายถึง ตลาดที่รัฐไม่ได้เข้ามากำกับดูแลเป็นการเฉพาะ เช่น ไม่ได้ออกกฎหมายหรือจัดตั้งหน่วยงานเข้ามาดูแลต่างหาก แต่ไม่ได้หมายความว่าไม่มีการกำกับดูแลเลยโดยสิ้นเชิงเพราะทุกคนในสังคม ไม่ว่าบุคคลหรือนิติบุคคลต้องอยู่ภายใต้กฎหมาย และการประกอบกิจการในอุตสาหกรรมที่ไม่มีการกำกับเป็นการเฉพาะก็ยังคงถูกกำกับดูแลอยู่ภายใต้กฎหมายที่ใช้บังคับเป็นการทั่วไป

2. การกำกับดูแลตนเอง (Self Regulation) เป็นความพยายามของคนในวิชาชีพที่จะรักษาและยกระดับมาตรฐานวิชาชีพของตนเพื่อให้ประชาชนได้รับสินค้าที่ดีมีคุณภาพมาตรฐาน คนในวิชาชีพจะรวมตัวกันเป็นสมาคมหรือสภาวิชาชีพ การกำกับตนเองเป็นเรื่องของความสมัครใจของคนในวิชาชีพ มีเรื่องจรรยาบรรณ การจัดทำมาตรฐานสินค้า และมาตรการด้านความปลอดภัย เป็นต้น ในกิจการสื่อสาร การกำกับดูแลตนเองจึงเป็นเรื่องของการกำกับกิจการด้านสังคมและจริยธรรมของสื่อสารมวลชน

3. การกำกับดูแลร่วมกัน (Co-Regulation) เป็นการใช้อำนาจร่วมกันระหว่างรัฐและกลุ่มวิชาชีพ ในการกำกับดูแลให้ผู้ประกอบกิจการทำตามกฎหมายและจริยธรรม เป็นรูปแบบที่กำลังได้รับความสนใจในปัจจุบันสามารถจัดทำได้ในหลายระดับและหลายรูปแบบ

4. การกำกับดูแลโดยกฎหมาย (Statutory Regulation) เป็นการกำกับดูแลโดยรัฐใช้อำนาจของกฎหมายที่ออกมาโดยเฉพาะเพื่อให้รัฐบาลหรือองค์กรของรัฐเข้าไปกำกับดูแล แต่มีใช้ทุกอุตสาหกรรมจะมีการกำกับดูแลเฉพาะเช่นนี้ รัฐจะออกกฎหมายเพื่อการกำกับดูแลอุตสาหกรรมที่พิจารณาว่า จำเป็นปล่อยให้ดำเนินไปแบบไม่ดูแลไม่ได้

วิธีการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ การได้มาของข้อมูลมาจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth-interview) การสัมภาษณ์กลุ่ม (focus group) เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างและแบบสัมภาษณ์กลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการเชิงอุปนัย (inductive)

การสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นผู้เชี่ยวชาญในอุตสาหกรรมโทรทัศน์ของประเทศไทย ผู้มีความหลากหลายทางเพศที่มีประสบการณ์เกี่ยวกับการส่งเสริมสิทธิของผู้มีความหลากหลายทางเพศ นักกฎหมาย นักสื่อสารมวลชน ผู้ผลิตเนื้อหารายการ หรือผู้ประกอบกิจการที่เผยแพร่ซีรีส์รั้ว นักวิชาการด้านจิตวิทยา แกนนำกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ ตัวแทนผู้ชมเนื้อหารายการเกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศ จำนวน 15 คน คัดเลือกโดยวิธีการเจาะจง (purposive sampling) เพื่อให้ได้ข้อมูลสำคัญก่อนนำไปใช้เป็นประเด็นในการประชุมกลุ่มย่อย ซึ่งมีผู้เข้าร่วม 30 คน โดยคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักที่มีคุณสมบัติเช่นเดียวกับผู้ให้ข้อมูลหลักในการสัมภาษณ์เชิงลึก และใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจงร่วมกับวิธีการสร้างเครือข่ายข้อมูล (snowball sampling) ซึ่งการสัมภาษณ์กลุ่มเป็นการศึกษาทิศทางของแนวโน้มและรูปแบบการนำเสนอของสื่อ ตลอดจนการรับฟังข้อจำกัดและปัญหา รวมทั้งกฎหมาย แนวปฏิบัติ และข้อเสนอแนะในการกำกับดูแลในประเด็นอ่อนไหวที่เกี่ยวข้องกับความหลากหลายทางเพศ

ผลการวิจัย

จากการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสัมภาษณ์กลุ่ม จำนวน 2 ครั้ง เกี่ยวกับ 1) ประเด็นพื้นฐานเกี่ยวกับ LGBTIQ+ 2) ประเด็นเกี่ยวกับการนำเสนอภาพและเนื้อหาเกี่ยวกับ LGBTIQ+ ในสื่อและ 3) ข้อเสนอแนะแนวทางการออกแบบกลไกการส่งเสริมเนื้อหาการโทรทัศน์ที่เกี่ยวกับประเด็นอ่อนไหวเกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศ สามารถสรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นพื้นฐานเกี่ยวกับ LGBTIQ+ ในสถานการณ์ที่ผ่านมา ภาพของกลุ่ม LGBTIQ+ ในสังคมไทย มักถูกสร้างภาพตัวแทนให้มีลักษณะของความตลกขบขัน มีแนวโน้มไม่สมหวังในความรัก เปลี่ยนคู่อุปถัมภ์ การใช้ความรุนแรง เป็นเหยื่อของการใช้ความรุนแรง การฆ่าตัวตาย จนกลายเป็นภาพจำ หรือถูกตีตราให้มีความเกี่ยวข้องกับบางเรื่อง เช่น การหมกหมุ่นในเรื่องทางเพศ ความรัก การเชื่อมโยงกับโรคติดต่อทางเพศ เช่น HIV หรือการมีรูปแบบการใช้ชีวิตที่แตกต่างไปจากคนทั่วไป ไม่ได้ได้รับการยอมรับจากสังคม อาชีพการงาน คนในครอบครัวหรือแม้แต่ในกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศด้วยกันเอง ซึ่งการสร้างภาพจำและการตีตรามักเกิดจากการนำเสนอของสื่อ พบได้ในสื่อของต่างประเทศและสื่อบางชนิดของประเทศไทย ซึ่งผลกระทบที่ตามมา คือ การมีอิทธิพลต่อความเชื่อและทัศนคติของผู้คนในสังคมซึ่งเป็นบุคคลทั่วไปและมีอิทธิพลในแง่ลบต่อผู้มีความหลากหลายทางเพศเองที่จะเกิดการรับรู้ตนเองในลักษณะที่เกิดจากการถูกตีตรา ทำให้รู้สึกสูญเสียความมั่นใจ มีความรู้สึกแปลกแยกและไม่ได้รับการยอมรับจากสังคม

2. ประเด็นเกี่ยวกับการนำเสนอภาพและเนื้อหาเกี่ยวกับ LGBTIQ+ ในสื่อ ในช่วงที่ผ่านมา มีการนำเสนอภาพและเนื้อหาผ่านสื่อตามลักษณะของการสร้างภาพจำและการตีตรา ส่งผลให้เกิดการล้อเลียน ทำให้เกิดความบอบช้ำทางจิตใจ และเกิดความอึดอัดในการดำรงชีวิตตั้งแต่ในครอบครัว คนใกล้ชิดและสังคม ที่อาจยังไม่ยอมรับ นอกจากนี้ในบางสื่อยังไม่ยอมรับในการที่จะนำเสนอภาพและเนื้อหาเกี่ยวกับ LGBTIQ+ ด้วยเหตุผลหลายประการ อาทิ การเกรงจะเป็นแบบอย่างในการให้เกิดการเลียนแบบพฤติกรรม หรือความอคติลำเอียงที่มีต่อความเป็นเพศสภาพ แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อเปรียบเทียบลักษณะของความเปิดกว้างในการยอมรับความเป็น LGBTIQ+ ในสังคมของไทยกับประเทศอื่นในเอเชีย พบว่า สังคมไทยเริ่มมีการผ่อนคลาย เปิดกว้างทางความคิดมากขึ้น ส่งผลทำให้การนำเสนอภาพและเนื้อหาเกี่ยวกับ LGBTIQ+ ในสื่อของไทยมีเพิ่มมากขึ้น รวมถึงมีการนำเสนอภาพและเนื้อหาในช่องทางผ่านสื่ออื่น ๆ โดยเฉพาะในสื่อออนไลน์ที่ยังไม่ได้มีการกำกับดูแลเนื้อหาที่ชัดเจนมากนัก นอกจากนี้ ในประเด็นเกี่ยวกับการรับรู้ทำความเข้าใจของการนิยามเกี่ยวกับเรื่องของความหลากหลายทางเพศในสังคมไทยยังมีความเข้าใจที่ไม่ชัดเจน จึงอาจส่งผลให้การนำเสนอภาพและเนื้อหาของ LGBTIQ+ มีความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนหรือไม่ถูกต้องตรงกัน ดังนั้น แนวทางการนำเสนอภาพและเนื้อหา แนวทางการกำกับดูแลเนื้อหาการ และการกำกับดูแลสื่อ ควรมีแนวทางดังนี้

2.1 แนวทางการนำเสนอภาพและเนื้อหาเกี่ยวกับ LGBTIQ+ ควรนำเสนอในมุมมองที่ดีเป็น “ปกติ” เช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป การนำเสนอเกี่ยวกับความสามารถและศักยภาพการเป็น “ตัวแบบที่ดี” เพื่อให้เกิดการรับรู้ของความสำเร็จมากกว่าความบันเทิง ความเพ้อฝันเกินจริง ความตลกขบขันเรื่องเพศ ซึ่งจะเป็นการตอกย้ำ ตีตรา ควรมีการสอดแทรกให้ความรู้เพื่อให้บุคคลทั่วไปเกิดการรับรู้และเข้าใจในความเป็น LGBTIQ+ ควรคำนึงถึงความเหมาะสมกับบริบททางสังคม วัฒนธรรม กลุ่มเป้าหมาย ตลอดจนควรเป็นการนำเสนอที่มีรสนิยม ความสมดุล ปราศจากอคติ หากเป็นรายการข่าวควรนำเสนอตามความเป็นจริงที่เกิดขึ้น ควรใช้ภาษาการนำเสนอที่เหมาะสม ไม่ใช้ภาษาในลักษณะของการดูหมิ่น สร้างความบอบช้ำทางด้านจิตใจ การตีตราเพื่อหวังผลในการเรียกร้องความสนใจให้สามารถขายข่าวได้ ส่วนรายการบันเทิงควรใช้วิธีการเล่าเรื่องอธิบายและ

สอดแทรกความรู้ การปลูกฝังทัศนคติให้เกิดการรับรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการเป็น LGBTIQ+ ควรมีการสร้างที่มาที่ไปของตัวละครว่าทำไมต้องมีการแสดงออกทางพฤติกรรมให้ปรากฏในสื่อและควรมีการคลี่คลายหรือขยายปมของพฤติกรรมในลักษณะของการสอดแทรกความรู้และการแก้ไขพฤติกรรมให้สามารถเป็นพฤติกรรมปกติได้ นอกจากนี้ สื่อควรมีความระมัดระวังและรอบคอบที่อาจใช้ภาษาในลักษณะการสร้างการดูหมิ่น การตีตราหรือสร้างความบอบช้ำในจิตใจ แต่ควรใช้ภาษาในลักษณะของการสร้างความเข้าใจ (micro aggression)

สำหรับผู้ประกอบการสื่อทั้งระดับเจ้าของทุน สถานี ผู้จัดรายการ ผู้ผลิตรายการควรคำนึงถึงบทบาทหน้าที่และจริยธรรม โดยการมุ่งนำเสนอภาพและเนื้อหาเกี่ยวกับ LGBTIQ+ ในเชิงสร้างสรรค์สังคมมากกว่าการคำนึงถึงการนำเสนอภาพและเนื้อหาที่สามารถขายได้เพื่อตอบสนองความเป็นทุนนิยม หรือการหวังผลในเชิงพาณิชย์ รวมถึงควรทำความเข้าใจเกี่ยวกับลักษณะทางเพศเป็นพื้นฐานก่อนการนำเสนอภาพและเนื้อหา

2.2 แนวทางการกำกับดูแลเนื้อหารายการ จากการยอมรับว่า LGBTIQ+ เป็นกลุ่มที่มีความปกติเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป ดังนั้นเมื่อมีการนำเสนอภาพและเนื้อหาจึงควรใช้แนวทางหรือหลักการกำกับดูแลรายการในสื่อ คือ การกำกับดูแลโดยยึดตามความเหมาะสมของเนื้อหาต่อบุคคลเป้าหมายหรือการกำกับดูแลเนื้อหาที่แสดงถึงเรื่องเพศ ความรุนแรง และการใช้ภาษาที่ไม่เหมาะสม นอกจากนี้ควรใช้แนวคิดของการ “ส่งเสริม” ให้เกิดความเท่าเทียมกันมากกว่าการ “กดทับ” หรือการห้ามไม่ให้กระทำในลักษณะใด ๆ เพราะยังทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำ การกำกับดูแลเนื้อหารายการควรมีมาตรฐานเดียวกัน มีความชัดเจนและเข้าใจตรงกันในการปฏิบัติ

นอกจากนี้ควรมีลักษณะของการกำกับดูแลตนเองตามมาตรฐานจริยธรรมและมาตรฐานวิชาชีพสื่อที่สามารถตรวจสอบและเปิดเผยได้ สื่อต้องมีการจัดทำ “คู่มือ” การกำกับดูแลเพื่อให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันรวมถึงมีความเข้าใจเกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศโดยปราศจากอคติ การเหยียดหยาม และเลือกปฏิบัติ

แนวทางการกำกับดูแลภาพและเนื้อหาเกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศ อาจทำได้หลายวิธีทั้งที่เป็นการกำกับดูแลกันเอง การกำกับดูแลร่วมกัน และการกำกับดูแลโดยกฎหมาย อย่างไรก็ตามในส่วนองภาครัฐควรที่จะมีบทบาทในวงกว้างมากกว่าการที่จะเข้าไปมีบทบาทในการกำกับดูแลเอง

3. แนวทางการออกแบบกลไกการส่งเสริมเนื้อหารายการโทรทัศน์ในประเด็นอ่อนไหวเกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศ เพื่อให้การส่งเสริมเนื้อหารายการโทรทัศน์เกี่ยวกับ LGBTIQ+ ให้เป็นรายการที่มีคุณภาพ จำเป็นต้องใช้กลไกร่วมกันระหว่างภาคอุตสาหกรรมสื่อ ภาครัฐและผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย

อภิปรายผล

1. จากผลการศึกษาประเด็นพื้นฐานเกี่ยวกับ LGBTIQ+ ถูกสร้างภาพตัวแทน การตีตราและสร้างภาพจำจากสื่อจนทำให้เกิดการรับรู้ในทิศทางที่ไม่ดีในสังคม เกิดผลกระทบต่อกลุ่ม LGBTIQ+ และบุคคลในสังคมในหลาย ๆ ด้าน อย่างไรก็ตามได้มีการให้ความเห็นเกี่ยวกับความเป็น LGBTIQ+ ในมิติด้านจิตวิทยา การแพทย์ และมิติด้านกฎหมาย พบว่า ในมิติด้านจิตวิทยาและการแพทย์ ในอดีตองค์การอนามัยโลกได้เคยมองว่ากลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศนั้นเป็นกลุ่มที่มีปัญหาทางจิตใจ แต่นับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1990 เป็นต้นมา ในศาสตร์ด้านจิตวิทยาและการแพทย์ ได้หันมายอมรับว่ากลุ่มบุคคลดังกล่าวก็เป็นบุคคลปกติเช่นเดียวกับบุคคลอื่น ๆ ในสังคม ส่วนมิติทางด้านกฎหมายเห็นว่ากลุ่ม LGBTIQ+ เป็นกลุ่มบุคคลกลุ่มหนึ่งในสังคมที่มีสิทธิเสรีภาพและได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมและเสมอภาคเช่นเดียวกับบุคคลอื่น ๆ ในสังคม

อย่างไรก็ตามหลังจากที่แนวโน้มการมองและเข้าใจเกี่ยวกับความเป็น LGBTQ+ เริ่มคลี่คลายมากขึ้นหลาย ๆ ประเทศต่างก็เริ่มให้การยอมรับและเปิดกว้างขึ้น จากการสำรวจของ Pew Center Research (2015) พบว่า ในสหรัฐอเมริกา มีการยอมรับความหลากหลายเพศสูงขึ้น ส่วนประเทศอังกฤษมีงานวิจัยเชิงคุณภาพที่สัมภาษณ์ผู้มีความหลากหลายทางเพศเพื่อสำรวจความรู้สึกเกี่ยวกับการฉายภาพตัวแทนของกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศทางโทรทัศน์ของ BBC พบว่า สื่อโทรทัศน์ BBC นำเสนอเกี่ยวกับผู้มีความหลากหลายทางเพศในวงกว้างและครอบคลุมมากขึ้น ผู้ชมรู้สึกว่าผู้มีความหลากหลายทางเพศปรากฏบนหน้าจอมากขึ้น และไม่ได้มีภาพลักษณ์น่ารังเกียจเหมือนในอดีต โทรทัศน์มีบทบาทสำคัญเพียงในการกำหนดความรู้สึกของผู้คนเกี่ยวกับผู้มีความหลากหลายทางเพศและตำแหน่งของพวกเขาในสังคม (Lovelock, 2016)

ขณะที่ประเทศทางกลุ่มเอเชียที่ให้ความสำคัญกับความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องเพศที่ค่อนข้างเคร่งครัด เช่น ประเทศจีนเริ่มมีความเข้าใจและเปิดกว้างขึ้น โดยมีงานวิจัยที่พบว่าคนอายุน้อยและกลุ่มตัวอย่างในบริบทมหาวิทยาลัย เปิดรับความหลากหลายทางเพศมากที่สุด (Xie & Peng, 2018) และรับรู้ถึงผู้มีความหลากหลายทางเพศโดยใช้ภาพเหมารวมน้อยกว่าบริบททางสังคมอื่น ๆ (Tu & Lee, 2014) สำหรับประเทศไทยได้มีการวิจัยเรื่องการศึกษาเพศวิถี อัตลักษณ์ทางเพศสถานะ การแสดงออกและลักษณะทางเพศในสื่อ โดยมหาวิทยาลัยบูรพา และสำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (United Nations Development Programme: UNDP) (กัณหา พงแก้ว และคณะ, 2560) พบว่า มีการนำเสนอภาพตัวแทนของผู้มีความหลากหลายทางเพศ โดยมีการใช้ภาษาและการให้สมญานามที่ดีตรา คุณค่าและลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของหญิงรักหญิง รวมทั้งการนำเสนอภาพที่สื่อเน้นยะทางเพศ ขณะที่ภาพตัวแทนของชายรักชายถูกประกอบสร้างในฐานะผู้ที่หมกมุ่นกับความสวยงาม เพศสัมพันธ์ โรคเอดส์และอาชญากรรม ในบางกรณีความเป็นเกย์ถูกใช้ในการลดทอนความน่าเชื่อถือของบุคคลผู้เป็นข่าวรวมทั้งพบการใช้ภาษาและให้คำยานามที่ดีตรา คุณค่าและลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของชายรักชาย ส่วนบุคคลรักสองเพศถูกสร้างภาพตัวแทนในฐานะของผู้หมกมุ่นในกามารมณ์เนื่องจากเป็นบุคคลที่สามารถมีเพศสัมพันธ์ได้กับเพศใดก็ได้ บุคคลข้ามเพศถูกนำเสนอในฐานะปัญหาของสังคม ตัวตลกและเป็นผู้มีความต้องการทางเพศสูงกว่าบุคคลปกติ ผ่านการนำเสนอข่าวแบบตัดสินผู้เป็นข่าว การใช้รูปประกอบในลักษณะที่ดีตรา รวมทั้งใช้ภาษาและให้คำยานามที่เจืออารมณ์และลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ผู้ที่ไม่นิยมเพศถูกนำเสนอในลักษณะของตัวตลกหรือผู้ที่ผิดแปลกไปจากบุคคลทั่วไปโดยการเน้นนำเสนอในลักษณะที่ตัดสินผู้ที่เป็นข่าว และได้มีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่เกี่ยวข้องในการทำความเข้าใจ รวมทั้งป้องกันและแก้ไขปัญหาการตีตรากลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศไว้เช่นกัน

2. จากผลการศึกษาประเด็นเกี่ยวกับการนำเสนอภาพและเนื้อหาเกี่ยวกับ LGBTQ+ ในสื่อ ทั้งนี้จากประเด็นพื้นฐานเกี่ยวกับ LGBTQ+ ข้างต้น ทำให้ในช่วงที่ผ่านมา มีการนำเสนอภาพและเนื้อหาของกลุ่ม LGBTQ+ ผ่านสื่อตามลักษณะของการสร้างภาพจำและการตีตรา ทั้งในลักษณะของความตลกขบขัน ความรุนแรงส่งผลให้เกิดการล้อเลียน ทำให้กลุ่ม LGBTQ+ เกิดความบอบช้ำทางจิตใจ และเกิดความอึดอัดในการดำรงชีวิตทั้งในระดับครอบครัว คนใกล้ชิดและสังคม ที่อาจยังไม่ยอมรับในความเป็น LGBTQ+ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Capuzza and Spencer (2017) ที่ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากงานวิจัยเกี่ยวกับการนำเสนอภาพของกลุ่ม LGBTQ+ ในสหรัฐอเมริกา พบว่า การนำเสนอเนื้อหาในสื่อมักไม่ครอบคลุมความเป็นจริงอย่างรอบด้าน สื่อจำนวนมากยังแสดงเนื้อหาเชิงลบเกี่ยวกับผู้มีความหลากหลายทางเพศโดยเฉพาะสื่อโทรทัศน์ นอกจากนี้ยังพบว่าตัวละครในสื่อมักเล่นมุขที่เหยียดหยาม ใช้ภาพเหมารวมเมื่อพูดถึงเลสเบี้ยน เกย์ และคนรักสองเพศในเรื่องเพศ รวมถึงบางสื่อยังไม่ยอมรับในการที่จะนำเสนอภาพและเนื้อหาเกี่ยวกับ LGBTQ+ ด้วยเหตุผล

หลายประการ อาทิ การเกรงจะเป็นแบบอย่างให้เกิดการเลียนแบบพฤติกรรม หรือความอคติลำเอียงที่มีต่อความเป็นเพศสภาพ หากมีการนำเสนอเนื้อหาดังกล่าวต่อสาธารณะผ่านสื่อ สอดคล้องกับงานของจเร สิงห์โกวิท (2013) ที่ศึกษาการผลิตซ้ำมายาคติเกย์ในสังคมไทย พบว่าในสังคมไทยยังไม่ยอมรับการนำเสนอภาพความสัมพันธ์แบบรักคนเพศเดียวกันบนสื่อสาธารณะ นอกจากนี้ยังปรากฏว่ามีรายงานข้อมูลจากสถานทูตสหรัฐฯ และสถานกงสุลในประเทศไทยเกี่ยวกับสถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชนในประเทศไทยในปี พ.ศ. 2563 พบว่า สื่อมวลชนในประเทศไทยยังนำเสนอบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศในลักษณะเหมารวมและเป็นไปในทางลบซึ่งส่งผลให้เกิดการเลือกปฏิบัติกับกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศเช่นเดียวกัน (สถานทูตสหรัฐฯและสถานกงสุลในประเทศไทย, ม.ป.ป.) นอกจากนี้ ในประเด็นเกี่ยวกับการรับรู้ทำความเข้าใจของการนิยามเกี่ยวกับเรื่องของความหลากหลายทางเพศในสังคมไทยรวมถึงสื่อต่าง ๆ ที่ยังมีความเข้าใจที่ไม่ชัดเจน จึงอาจส่งผลให้การนำเสนอภาพและเนื้อหาของ LGBTQ+ มีความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนหรือไม่ถูกต้องตรงกัน

2.1 แนวทางการนำเสนอภาพและเนื้อหา

จากผลการศึกษาพบว่า ภาพและเนื้อหาเกี่ยวกับ LGBTQ+ ควรนำเสนอในมุมมองที่ดี เช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป โดยเน้นความสามารถและศักยภาพการเป็น “ตัวแบบที่ดี” เพื่อให้เกิดการรับรู้ของความสำเร็จมากกว่าการนำเสนอภาพและเนื้อหาเกี่ยวกับความบั่นทึง ความเพ้อฝันเกินจริง ความตลกขบขัน หรือเรื่องเพศ ซึ่งจะเป็นการตอกย้ำการตีตราให้กับกลุ่ม LGBTQ+ รวมถึงควรมีการนำเสนอในลักษณะที่เป็น “ปกติ” มีการสอดแทรกหรือให้ความรู้เกี่ยวกับการเป็น LGBTQ+ เพื่อให้บุคคลทั่วไปเกิดการรับรู้และเข้าใจ รวมถึงภาคส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น ครอบครัว สถาบันการศึกษา ควรมีการหยิบยกเนื้อหาเกี่ยวกับ LGBTQ+ ไปสร้างการรับรู้และความเข้าใจ ตลอดจนการเรียนการสอนในหลักสูตรเพศศึกษา ทั้งนี้การเปลี่ยนแปลงภาพเหมารวมทางลบที่มีต่อผู้มีความหลากหลายทางเพศเพื่อให้เกิดความเข้าใจและความเท่าเทียมกันในสังคมนั้น ต้องอาศัยการเคลื่อนไหวเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงในบริบทอื่น ๆ ด้วย ไม่ว่าจะเป็นบริบททางสังคม วัฒนธรรม กลุ่มเป้าหมาย ตลอดจนควรเป็นการนำเสนอที่มีรสนิยม ความสมดุล และปราศจากอคติ สอดคล้องกับกัญจิรา วิจิตรวัชรารักษ์, พระมหาอรุณ ปญฺญารุโณ, และสุพัตรา สันติรุ่งโรจน์ (2562) ที่กล่าวว่า ปัจจุบันกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศมีการเคลื่อนไหวเพื่อสร้างความเข้าใจและภาพลักษณ์ที่ดีของผู้มีความหลากหลายทางเพศในหลายรูปแบบ และมีการใช้สื่อหลากหลายรูปแบบ ตลอดจนการให้ความสำคัญกับการจำแนกภาพและเนื้อหาตามประเภทรายการ การใช้ภาษานำเสนอที่เหมาะสม

สำหรับผู้ประกอบการสื่อทั้งระดับเจ้าของทุน สถานี ผู้จัดรายการ ผู้ผลิตรายการนั้นควรคำนึงถึงบทบาทหน้าที่และจริยธรรม โดยมุ่งนำเสนอภาพและเนื้อหาเกี่ยวกับ LGBTQ+ ในเชิงสร้างสรรค์ สังคมมากกว่าการคำนึงถึงการนำเสนอภาพและเนื้อหาที่สามารถขายได้เพื่อตอบสนองความเป็นทุนนิยม หรือการหวังผลในเชิงพาณิชย์ สื่อควรมีการทำความเข้าใจเกี่ยวกับลักษณะทางเพศที่เรียกว่า SOGIESC เพื่อเป็นพื้นฐานก่อนการนำเสนอภาพและเนื้อหาเกี่ยวกับ LGBTQ+ ที่ถูกต้องปราศจากอคติ เพราะเมื่อมีการนำเสนอบ่อย ๆ จะทำให้เกิดการตีตรา หรือสร้างภาพจำที่ตอกย้ำความเจ็บปวด หรือเข้าใจผิดต่อกลุ่ม LGBTQ+ ซ้ำแล้วซ้ำเล่า โดย Sex Characteristics (SC) หมายถึง เพศสรีระที่เป็นชายหรือหญิง หรืออาจจะมีเพศที่กำลังก่ออยู่ด้วย Gender Expression (GE) โดยเป็นการแสดงออกทางเพศภาวะ อาจเกิดจากการอบรมเลี้ยงดู หรือการหลอมจากสังคม Sexual Orientation (SO) หรือรสนิยมเพศ ซึ่งมนุษย์ทุกคนมีรสนิยมทางเพศของตัวเอง โดยอาจจะถูกกำหนดโดยสังคม เช่น เพศหญิงจะต้องรักกับเพศชาย แต่ในความเป็นจริงบางคนอาจจะรู้สึกชอบเพศเดียวกันก็ได้และไม่ใช่ว่าเรื่องผิด และ Gender Identity (GI) เป็นอัตลักษณ์ทางเพศหรือการระบุเกี่ยวกับความเป็นเพศ และสำนึก

รับรู้เกี่ยวกับความเป็นเพศของตนเอง (The standard, 2563) สิ่งเหล่านี้ถือว่าเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการนำเสนอภาพและเนื้อหาเกี่ยวกับ LGBTIQ+ ที่สร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง ปราศจากอคติในสังคม

2.2 แนวทางการกำกับดูแลเนื้อหารายการ

สืบเนื่องจากการยอมรับว่า LGBTIQ+ เป็นกลุ่มที่มีความปกติเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไปที่ควรได้รับการยกเลิกการตีตราและการระบุว่าความหลากหลายทางเพศเป็นโรคหรือความผิดปกติ และควรได้รับการรับรองในด้านอัตลักษณ์ทางเพศของคนข้ามเพศที่อยู่บนพื้นฐานสิทธิมนุษยชน สิทธิในการนิยามตนเองและสิทธิในความเป็นส่วนตัว (ชีรา ทองกระจ่าง, 2561)

ดังนั้นเมื่อมีการนำเสนอภาพและเนื้อหาเกี่ยวกับ LGBTIQ+ จึงควรใช้แนวทางหรือหลักในการกำกับดูแลรายการในสื่อ เช่น การกำกับดูแลโดยยึดตามความเหมาะสมเนื้อหาในกลุ่มเป้าหมาย หรือกลุ่มผู้ชมหรือการกำกับดูแลเนื้อหาที่แสดงถึงเรื่องเพศ ความรุนแรงและการใช้ภาษาที่ไม่เหมาะสม เพื่อลดประเด็นปัญหาของการสร้างภาพตีตราของกลุ่ม LGBTIQ+ ที่เกิดขึ้นซ้ำ ๆ กันเป็นเวลาต่อเนื่องมายาวนาน สอดคล้องกับหลักเกณฑ์ของระบบการจำแนกเนื้อหาตามแนวทางการจัดระดับความเหมาะสมของรายการโทรทัศน์ตามประกาศคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ เรื่องหลักเกณฑ์การจัดทำผังรายการสำหรับการให้บริการกระจายเสียงหรือโทรทัศน์ พ.ศ. 2556 ที่เห็นควรให้มีการจำกัดพิจารณาจาก ภาพ เสียง และเนื้อหาในรายการ ประกอบกับเจตนาในการผลิต และการจัดทำวัตถุประสงค์และวิธีการในการนำเสนอภาพหรือเสียง ที่ทำให้ผู้ชมรับรู้ในทางที่ไม่เหมาะสม และอาจมีผลต่อการพัฒนาค่านิยมและพฤติกรรมในด้านลบ โดยพิจารณาใน 3 ประเด็น คือ 1) พฤติกรรมและความรุนแรง 2) เรื่องทางเพศ และ 3) ภาษา (ประกาศสำนักงาน กสทช. เรื่องแนวทางการจัดระดับความเหมาะสมของรายการโทรทัศน์, 29 ตุลาคม 2556, หน้า 1-3) ทั้งนี้ ในสื่อมวลชนที่มีผู้รับชมจำนวนมากควรให้มีการนำเสนอที่มีความสมดุลกับเนื้อหากลุ่มอื่นแต่อย่างไรก็ตาม หากเป็นการนำเสนอในสื่อทางเลือกอื่นที่มีกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ เช่น ในสื่อสังคมออนไลน์ อาจสามารถให้นำเสนอภาพและเนื้อหาได้มากกว่าในสื่อมวลชน เป็นต้น

นอกจากแนวคิดของการกำกับดูแลเนื้อหาที่อาจส่งผลต่อการสร้างค่านิยมและพฤติกรรมในด้านลบ ใน 3 ประเด็นดังที่กล่าวแล้วนั้น การกำกับดูแลภาพและเนื้อหาควรใช้แนวคิดของการ “ส่งเสริม” ให้เกิดความเท่าเทียมกันมากกว่าการ “กดทับ” หรือการไม่ให้กระทำในลักษณะใด ๆ เพราะยังทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำ ขาดการเคารพในหลักของความเสมอภาค การให้มีความสมดุลของความหลากหลายทางเพศตามหลักของความเท่าเทียม ไม่มุ่งเน้นไปที่กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งที่อยู่ภายใต้ความหลากหลายทางเพศ สอดคล้องกับหลักเกณฑ์การจัดทำผังรายการสำหรับการให้บริการกระจายเสียงหรือโทรทัศน์ของ กสทช. พ.ศ. 2556 ที่เสนอว่าเนื้อหาที่ส่งเสริมในรายการวิทยุกระจายเสียงและโทรทัศน์นั้นควรมีการสร้างให้เกิดการเรียนรู้ ยอมรับ เข้าใจ และชื่นชมในความหลากหลาย ทั้งในเรื่องของสังคม วัฒนธรรม เชื้อชาติ สัญชาติ ภาษา สถานะทางสังคม เพศ และวัย เป็นต้น (ประกาศสำนักงาน กสทช. เรื่องแนวทางการจัดระดับความเหมาะสมของรายการโทรทัศน์, 29 ตุลาคม 2556, หน้า 1-3) ทั้งนี้ การกำกับดูแลภาพและเนื้อหาควรมีมาตรฐานเดียวกันในทุกองค์กรสื่อที่สำคัญคือ จะต้องมีความชัดเจน เข้าใจตรงกันในการปฏิบัติ รวมถึงสื่อควรมีความเข้าใจเกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศโดยปราศจากอคติ การเหยียดหยาม และการเลือกปฏิบัติ ใช้หลักการสิทธิมนุษยชนและกฎหมายในการสร้างความเสมอภาค ซึ่งสื่ออาจมีการจัดทำ “คู่มือ” การกำกับดูแลการนำเสนอภาพและเนื้อหาเกี่ยวกับ LGBTIQ+ เพื่อให้การกำกับดูแลเป็นไปในทิศทางเดียวกัน และควรมีการสื่อสารให้ประชาชนได้ทราบว่ามีแนวทางการกำกับ

ดูแลอย่างไร เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำกับดูแล ส่วนภาครัฐควรมีบทบาทในวงกว้างมากกว่า การที่จะเข้าไปมีบทบาทในการกำกับดูแล

การกำกับดูแลภาพและเนื้อหาเกี่ยวกับ LGBTQ+ ควรมีลักษณะของการกำกับดูแลตนเอง (self-regulation) นั้น เนื่องจากการดำเนินการที่กลุ่มอุตสาหกรรมสื่อประเภทเดียวกันที่รวมตัวกันจัดทำขึ้นมาเพื่อให้เกิดแนวทางในการทำงานที่มีคุณภาพตามวัตถุประสงค์และเกิดมาตรฐานในการทำงานสูง ตลอดจนเป็นการแสดงความรับผิดชอบของสื่อในรูปแบบจรรยาบรรณในการทำงานว่าสิ่งใดควรทำหรือไม่ควรทำ มีข้อดี คือ ความเป็นระบบที่ได้รับการส่งเสริมหรือสนับสนุนให้อุตสาหกรรมสื่อดำเนินการด้วยตนเอง เนื่องจากอุตสาหกรรมสื่อจะมีประสบการณ์ มีความเข้าใจและสามารถประเมินความเสี่ยงของผลิตภัณฑ์และบริการของตนเองได้โดยตรง สามารถดำเนินการได้ง่ายและรวดเร็ว ตรวจสอบและเปิดเผยได้ เป็นระบบที่เกิดขึ้นจากความสมัครใจที่องค์กรสื่อมีความเต็มใจและเคารพในกฎที่ร่วมกันสร้างขึ้น โดยไม่รู้สึกรู้ว่าถูกบังคับ ซึ่งบุคลากรในองค์กรสื่อควรมีจริยธรรมในตนเองด้วยและที่สำคัญคือเป็นวิธีการที่น่าจะเหมาะสมในสถานการณ์ที่ภูมิทัศน์สื่อเปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะสื่ออินเทอร์เน็ต สื่อออนไลน์ สื่อสังคม ซึ่งอาจไม่มีความเหมาะสมหากใช้วิธีการกำกับดูแลโดยภาครัฐ

อย่างไรก็ตาม การกำกับดูแลภาพและเนื้อหาเกี่ยวกับ LGBTQ+ อาจใช้แนวทางการกำกับดูแลร่วมกัน (co-regulation) ซึ่งเป็นรูปแบบแนวคิดของการทำงานร่วมกัน (co-operative form) ที่ถูกออกแบบให้การทำงานที่ตอบสนองการทำงานในลักษณะของการใช้อำนาจของหน่วยงานรัฐ (public authority) และภาคประชาสังคม (civil society) ที่ให้มีการรวมกลุ่มกันเพื่อร่วมกันกำหนดแนวทางการตรวจสอบ การกำกับดูแลการส่งเสริมเพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหา ทั้งนี้ระบบของการกำกับดูแลร่วมกันจะมีลักษณะของการใช้เกณฑ์โดยตรงหรือโดยอ้อม องค์กรสื่ออาจไม่มีอำนาจในการตัดสินใจใด ๆ ได้โดยอิสระเท่ากับวิธีการกำกับดูแลตนเอง เนื่องจากมีองค์ประกอบของหน่วยงานภาครัฐเป็นส่วนหนึ่งอยู่ในระบบการกำกับดูแลร่วมกัน ซึ่งวิธีการนี้มีความเหมาะสมกับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์สื่อที่มีการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีทั้งด้านความเร็วและการหลอมรวมสื่อที่อาจทำให้การกำกับดูแลโดยภาครัฐไม่สามารถทำการกำกับดูแลและแก้ปัญหาได้อย่างทั่วถึง เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์สื่อมีความซับซ้อนมากขึ้น จึงยากต่อการสร้างมาตรฐานในการกำกับดูแล การกำกับดูแลร่วมกันจึงน่าจะเป็นวิธีการที่อาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในการทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม ถ้าหากสมาชิกองค์กรวิชาชีพสื่อไม่ปฏิบัติตามจรรยาบรรณวิชาชีพหรือองค์กรวิชาชีพสื่อไม่มีความเข้มงวดในการกำกับดูแลสมาชิก หรือทำงานในวิชาชีพแต่ไม่ได้เป็นสมาชิกในองค์กรวิชาชีพ ในกรณีดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นสมาชิกหรือไม่เป็นสมาชิกก็จะถูกกำกับโดย “กฎหมาย” และหากสังคมใดที่ประชาชนผู้บริโภค หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่ได้รับผลกระทบจากการไม่ปฏิบัติตามจรรยาบรรณวิชาชีพ แต่มีพลังและความเข้มแข็งก็จะเป็นผู้ทำหน้าที่ในการตรวจสอบและกำกับทั้งทางตรงและทางอ้อมในท้ายที่สุด อาจมีการกำกับตรวจสอบ หรือการลงโทษทางสังคมควบคู่กันไป

3. ข้อเสนอแนะแนวทางการออกแบบกลไกการส่งเสริมเนื้อหารายการโทรทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นอ่อนไหวเกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศ เพื่อให้การส่งเสริมเนื้อหารายการโทรทัศน์เกี่ยวกับ LGBTQ+ ให้เป็นรายการที่มีคุณภาพ จำเป็นต้องใช้กลไกร่วมกันระหว่างภาคอุตสาหกรรมสื่อ ภาครัฐและผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียสามารถอธิบายได้ดังนี้

3.1 ภาคอุตสาหกรรมสื่อ ควรมีการผลิตรายการหรือสื่อที่มีภาพและเนื้อหาของกลุ่มที่มีความหลากหลายทางเพศ โดยการเปิดโอกาสให้ผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศได้มีบทบาทและหน้าที่ด้านต่าง ๆ

ในการผลิตด้วยเพื่อให้สามารถสื่อสารการนำเสนอภาพและเนื้อหาต่าง ๆ ไปยังกลุ่มผู้ชมเป้าหมายได้อย่างเข้าใจ ควรมีการส่งเสริมให้มีการสร้างสรรค์การนำเสนอภาพและเนื้อหาเกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศให้เป็นเรื่องปกติและควรสอดแทรกการให้ความรู้กับกลุ่มเป้าหมายเกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศด้วย

องค์กรสื่อควรมีบทบาทสำคัญในฐานะที่เป็นเครื่องมือ หรือกลไกที่สร้างการรับรู้ให้คนในสังคม เข้าใจเกี่ยวกับความเสมอภาคของความหลากหลายทางเพศที่ถูกต้องตรงกัน โดยเฉพาะกลุ่มเจ้าของสื่อ ผู้บริหาร กองบรรณาธิการ ผู้อำนวยการสร้าง ผู้ผลิตเนื้อหา ควรพิจารณาดำเนินการที่จะสร้างความตระหนักรู้ และให้ความรู้ ที่ถูกต้องเกี่ยวกับผู้มีความหลากหลายทางเพศให้แก่บุคลากรในวิชาชีพสื่อมวลชน เช่น ประเด็นความหลากหลายทางเพศไม่ใช่ความผิดปกติ เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานสื่อสารมวลชนไม่ถูกจำกัดกรอบความคิดอยู่แค่ภาพเหมารวมที่นำไปสู่อคติ ความรังเกียจเหยียดฉันท และการเลือกปฏิบัติต่อผู้มีความหลากหลายทางเพศ โดยอาจจัดกิจกรรม แลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศร่วมกับหน่วยงานที่ขับเคลื่อนในประเด็นดังกล่าว นอกจากนี้ องค์กรสื่ออาจมอบนโยบายให้ผู้ปฏิบัติงานเลือกนำเสนอข่าวสารและสร้างเนื้อหาที่นำเสนอภาพกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศอย่างครบถ้วนรอบด้านและสมดุล ทั้งในแง่การนำเสนอภาพพฤติกรรมทั้งทางบวก และลบอย่างสมดุล การนำเสนอประเด็นด้านอื่น ๆ ในชีวิตของผู้มีความหลากหลายทางเพศนอกเหนือจากเรื่องเพศสัมพันธ์และปมความสัมพันธ์อันเกิดจากอัตลักษณ์ทางเพศ การนำเสนอภาพของผู้มีความหลากหลายทางเพศ กลุ่มต่าง ๆ ที่ยังไม่ได้พูดถึง และการนำเสนอภาพผู้มีความหลากหลายทางเพศที่มีรูปลักษณ์และสถานะทางสังคม ทุกระดับ โดยอาจให้ตัวแทนผู้มีความหลากหลายทางเพศเข้ามามีส่วนร่วมให้คำปรึกษาในการนำเสนอและสร้างเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับความหลากหลายทางเพศ และเมื่อมีการนำเสนอภาพและเนื้อหาออกไปแล้วควรมีการสร้างระบบติดตามเก็บข้อมูลเชิงสถิติและวิเคราะห์เนื้อหาสื่อที่องค์กรของตนเป็นผู้ผลิตออกไปอย่างต่อเนื่องว่าได้เกิดการเปลี่ยนแปลงให้มีการนำเสนออย่างสมดุล ลดการใช้อคติและภาพเหมารวมต่อผู้มีความหลากหลายทางเพศ ตามนโยบายที่ได้วางไว้หรือไม่ เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการปรับปรุงการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศต่อไป

3.2 สภาวิชาชีพสื่อมวลชน สมาคมสื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ รวมทั้งองค์กรที่ทำหน้าที่กำกับดูแล และพัฒนาสื่อมวลชน ควรพิจารณาดำเนินการจัดอบรมและพัฒนาศักยภาพของนักวิชาชีพสื่อมวลชนเกี่ยวกับ หลักการด้านสิทธิมนุษยชนของกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ มีการหารือร่วมกับองค์กรสื่อมวลชน เพื่อร่วมกันสร้างกระบวนการกำกับดูแลและสนับสนุนการนำเสนอข้อมูลข่าวสารที่ลดการใช้อคติและภาพเหมารวมต่อผู้มีความหลากหลายทางเพศ และเป็นไปตามหลักสิทธิมนุษยชนและจริยธรรมแห่งวิชาชีพ โดยอาจมีผู้เชี่ยวชาญหรือตัวแทนของผู้มีความหลากหลายทางเพศในฐานะเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีส่วนร่วมในการจัดทำ กระบวนการกำกับดูแลดังกล่าว ตลอดจนการสร้างกลไกการรับเรื่องร้องเรียนกรณีผู้ชมพบสื่อที่นำเสนอภาพผู้มีความหลากหลายทางเพศอย่างไม่เหมาะสม หรือเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนของผู้มีความหลากหลายทางเพศ และมีกระบวนการนำไปหารือกับองค์กรสื่อมวลชนที่เป็นผู้ผลิตหรือเผยแพร่เพื่อขอความร่วมมือให้ปรับปรุงแก้ไข

3.3 ภาครัฐ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรมีบทบาทในการส่งเสริมอุตสาหกรรมสื่อให้สร้างสรรค์ เนื้อหารายการเกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศและสามารถเป็นสินค้าส่งออกเพื่อนำรายได้เข้าสู่ประเทศ เนื่องจากประเทศไทยมีลักษณะของการเปิดกว้างทางความคิดมากกว่าประเทศอื่นในเอเชีย นอกจากนั้นควรมี การส่งเสริมการให้รางวัลกับรายการที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศในเชิงสร้างสรรค์ และการเป็นแบบอย่างที่ดีในสังคม ซึ่งจะทำให้ลดวิธีการ “กำกับ” ดูแลภาพและเนื้อหาเป็นวิธีการ “ส่งเสริม คุณภาพที่ดี” แทน รวมถึงการสร้างแรงจูงใจให้ภาคอุตสาหกรรมสื่อเกี่ยวกับสิทธิต่าง ๆ ที่จะได้รับหากมีการผลิต

การนำเสนอภาพและเนื้อหาให้เข้าใจเกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศอย่างสร้างสรรค์ ตลอดจนการพิจารณาเกี่ยวกับนโยบายที่ให้ความสำคัญต่อการผลิตรายการที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับ LGBTIQ+ ให้สามารถผลิตได้ง่ายขึ้น โดยปรับลดข้อจำกัดต่าง ๆ รวมถึงการพัฒนาไกด์ไลน์สนับสนุนส่งเสริมการผลิตรายการที่มีการใช้ต้นทุนที่น้อยลง เพื่อเป็นอุตสาหกรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อส่งออกไปจำหน่ายยังต่างประเทศโดยให้มีการสอดแทรกเรื่องราวทางวัฒนธรรมไทย

3.4 องค์กรที่ทำงานในประเด็นความหลากหลายทางเพศ ควรพิจารณาดำเนินการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับองค์กรสื่อมวลชนและหน่วยงานภาครัฐ เพื่อเป็นช่องทางในการสื่อสารสร้างความเข้าใจกับสาธารณชน และช่วยให้การขับเคลื่อนประเด็นความหลากหลายทางเพศเข้าถึงและสร้างผลกระทบในวงกว้างได้มากขึ้น การเป็นพันธมิตรและที่ปรึกษาให้ผู้ผลิตสื่อที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับผู้มีความหลากหลายทางเพศ เพื่อร่วมสร้างสรรค์เนื้อหาที่ส่งเสริมความเท่าเทียม นำเสนอผู้มีความหลากหลายทางเพศในบทบาทอื่น ๆ ไม่จำกัดอยู่กับภาพเหมารวม และทำให้เห็นว่าความหลากหลายทางเพศเป็นเรื่องปกติธรรมดา นอกจากนี้อาจใช้วิธีการทำกิจกรรมร่วมกับสถานศึกษาและสถานที่ทำงานต่าง ๆ เพื่อสร้างความเข้าใจในความหลากหลายทางเพศ โดยเริ่มจากสถานศึกษาและสถานที่ทำงานที่ค่อนข้างเปิดรับเรื่องความหลากหลายทางเพศเป็นต้นแบบ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

จากผลการวิจัยมีข้อเสนอแนะต่อสื่อมวลชนและองค์กรสื่อดังนี้

1. สื่อมวลชนควรมีการนำเสนอภาพและเนื้อหาเกี่ยวกับ LGBTIQ+ โดยการทำความเข้าใจเกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศเป็นเบื้องต้นทั้งในเชิงจิตวิทยา สิทธิความเท่าเทียมตามกฎหมาย ที่สำคัญคือลดการตีตรา สร้างภาพจำในอดีต โดยการนำเสนอภาพและเนื้อหาในเชิงบวกและสร้างสรรค์ในฐานะที่กลุ่มดังกล่าวเป็นพลเมืองหนึ่งในสังคมเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป
2. แนวทางการกำกับดูแลภาพและเนื้อหาเกี่ยวกับ LGBTIQ+ ในกรณีที่เป็นการเผยแพร่ผ่านสื่อมวลชน ควรใช้แนวทางให้สื่อกำกับดูแลตนเอง หรือกรณีที่เป็นการเผยแพร่ผ่านสื่อใหม่อาจใช้แนวทางการกำกับดูแลร่วมกันตามความเหมาะสมของบริบทภูมิทัศน์สื่อที่เปลี่ยนแปลงไป
3. เพื่อให้การกำกับดูแลภาพและเนื้อหาของสื่อให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ได้มาตรฐานเดียวกันและปราศจากอคติ องค์กรสื่อและสมาคมวิชาชีพสื่อควรมีการจัดทำคู่มือสำหรับเป็นแนวทางประกอบการดำเนินงานในการเผยแพร่ภาพและเนื้อหาเกี่ยวกับ LGBTIQ+ ที่เหมาะสม
4. นอกจากการกำกับดูแลด้วยวิธีการที่เหมาะสมแล้ว สื่อควรมีการปรับปรุงหรือทบทวนมาตรฐานทางจริยธรรม (code of conduct) ในการปฏิบัติงานของสื่อด้วย ทั้งนี้ผู้ที่ทำหน้าที่ในการกำกับมาตรฐานทางจริยธรรม โดยสมาคมองค์กรวิชาชีพสื่อต่าง ๆ ควรมีความชัดเจนหรือแสดงออกให้เห็นถึงเจตจำนงค์ที่จะยกระดับการปฏิบัติงานของบุคลากรและองค์กรวิชาชีพสื่อให้เป็นไปตามมาตรฐานจริยธรรมและวิธีการปฏิบัติที่ได้กำหนดไว้

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในอนาคต

เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกจากกลุ่มผู้ที่มีความเกี่ยวข้องซึ่งขาดข้อมูลจากการกลุ่มผู้บริโภคสื่อ อาจสามารถรวบรวมข้อมูลในเชิงปริมาณที่สามารถนำข้อมูลมาประกอบกันให้ได้ภาพที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “แนวทางส่งเสริมและกำกับดูแลร่วมกันด้านการปฏิบัติงานและการนำเสนอของสื่อในประเด็นอ่อนไหวเกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศ” ทั้งนี้งานวิจัยดังกล่าวสำเร็จลุล่วงโดยได้รับการสนับสนุนโดยทุนสำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.)

รายการอ้างอิง

- กังวาล พองแก้ว, อินพร เครือแดง, สมณ อ่อนสาธิต, เมธาวี คัมภีรทัศน์, นิศารัตน์ จงวิศาล, อรอนงค์ อรุณเอก, และ Byrne, J. (2560). *สื่อเพื่อการเปลี่ยนแปลง: การทำงานร่วมกันกับสื่อในประเด็นเพศวิถี อัตลักษณ์ทางเพศ สถานะ การแสดงออกและลักษณะทางเพศในประเทศไทย*. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา. https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/th/UNDP_Thailand_TH-tool-for-change-thai.pdf
- กัญจิรา วิจิตรวัชรารักษ์, พระมหาอรุณ ปณฺญารุโณ, และสุพัตรา สันติรุ่งโรจน์. (2562). ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในประเทศไทย. *วารสารมหาจุฬานาครธรรมศาสตร์*, 6(8), 3758-3772.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2549). *ศาสตร์แห่งสื่อและวัฒนธรรมศึกษา*. เอ็ดดิสันเพรสโปรดักส์.
- จเร สิงห์โกวินท์. (2013). สื่อดีตรา: การผลิตข้ามายาคติเกย์ในสังคมไทย. *วารสารนิดาภาษาและการสื่อสาร*, 18(20), 64-76.
- จีรา ทองกระจาย. (2561). ความเท่าเทียมกันทางเพศสภาพ. ใน *เอกสารการสอนประจำชุดวิชา 82427 (หน่วยที่ 5) การพัฒนามนุษย์ในบริบทโลก* (หน้า 1-45). สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- นฤพนธ์ ตัววิเศษ. (2560). *แนวคิดทฤษฎีเรื่อง “ความหลากหลายทางเพศ”*. ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. https://www.sac.or.th/databases/sac_research/article-detail.php?articleID=56
- ประกาศสำนักงาน กสทช. เรื่อง แนวทางการจัดระดับความเหมาะสมของรายการโทรทัศน์. (2556, 29 ตุลาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 130 ตอนพิเศษ 147 ง. หน้า 1-3. <https://broadcast.nbtc.go.th>
- พนา ทองมีอาคม. (2561). แนวคิดเกี่ยวกับนโยบายและการกำกับดูแลกิจการสื่อสาร. ใน *ประมวลสาระชุดวิชา 16720 (หน่วยที่ 1) นโยบายการสื่อสารและการกำกับดูแล* (หน้า 1-66). สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- สถานทูตสหรัฐและสถานกงสุลในประเทศไทย. (ม.ป.ป.). *รายงานด้านสิทธิมนุษยชนประจำปี พ.ศ. 2563 - ประเทศไทย*. <https://th.usembassy.gov/th/our-relationship-th/official-reports-th/2020-human-rights-reports-thailand-th/>
- Capuzzi, J. C., & Spencer, L. G. (2017). Regressing, progressing, or transgressing on the small screen? Transgender characters on U.S. scripted television series. *Communication Quarterly*, 65(2), 214-230. <https://doi.org/10.1080/01463373.2016.1221438>
- Lovelock, M. W. (2016). *Interrogating the politics of LGBT celebrity in British reality television* [Doctoral thesis, University of East Anglia]. <https://ueaeprints.uea.ac.uk/id/eprint/63063/>

- Leuven, K. U. (2009). *Independent study on indicators for media pluralism in the member states towards a risk-based approach: Prepared for the European commission directorate-general information society and media SMART 007A 2007-0002*. https://ec.europa.eu/information_society/media_taskforce/doc/pluralism/pfr_report.pdf
- McCombs, M. E., & Shaw, D. L. (1972). The agenda-setting function of mass media. *Public Opinion Quarterly*, 36(2), 176-187.
- Pew Research Center. (2015). *U.S. public becoming less religious*. [Report]. <https://www.pewresearch.org/religion/2015/11/03/u-s-public-becoming-less-religious/>
- The standard. (2563). *SOGIESC หลักการเข้าใจเพศกำเนิด เพศสภาพ และเพศที่อยากให้เป็น*. <https://thestandard.co/podcast/ruok195/>
- Tu, J.-W., & Lee, T.-T. (2014). The effects of media usage and interpersonal contacts on the stereotyping of lesbians and gay men in China. *Journal of Homosexuality*, 61(7), 980-1002.
- Xie, Y., & Peng, M. (2018). Attitudes toward homosexuality in China: Exploring the effects of religion, modernizing factors, and traditional culture. *Journal of Homosexuality*, 65(13), 1758-1787.